

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

ÜÇÜNCÜ DAİRE

KALAY – TÜRKİYE

(Başvuru no. 16779/02)

KARAR

STRAZBURG

22 Eylül 2005

Bu karar AİHS'nin 44 § 2 maddesinde belirtilen şartlarda kesinlik kazanacaktır. Ancak, şekle ilişkin değişiklik yapılabilir.

Kalay – Türkiye davasında,

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Üçüncü Daire),

Başkan J. HEDIGAN,

Yargıçlar L. CAFLISCH,

R. TÜRMEEN,

C. BIRSAN,

M. TSATSA – NIKOLOVSKA,

A. GYULUMYAN,

R. JAEGER ve

Bölüm Sekreteri V. BERGER'in katılımı ile kapalı oturumda 1 Eylül 2005 tarihinde toplanmış ve anılan tarihte izleyen kararı vermiştir:

USUL

1. Dava, İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Sözleşmesi'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti aleyhine Abdullah Kalay tarafından, 12 Şubat 2002 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılan başvurudan (no. 16779/02) kaynaklanmaktadır.

2. Başvuran, İstanbul Barosu'na bağlı avukatlar F. G. Yolcu ve M. Aslan tarafından temsil edilmiştir. Türk Hükümeti ("Hükümet") AİHM huzurundaki işlemler için bir Ajan tayin etmemiştir.

3. Başvuran, tutuklu yargılanma sürecinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin makul süre şartını aştığını ve aleyhinde başlatılan cezai işlemlerin gereğinden uzun olduğunu iddia etmiştir.

4. Başvuru, AİHM'nin Üçüncü Daire'sine tevzi edilmiştir (Mahkeme İç Tüzüğü'nün 52 § 1. maddesi). Bu Daire içinde, davaya bakacak olan Bölüm (AİHS'nin 27 § 1. maddesi) İç Tüzük'ün 26 § 1. maddesinin gerektirdiği gibi oluşturulmuştur.

5. 6 Eylül 2004 tarihinde, başvuru Hükümet'e bildirilmiştir.

6. Başvuran ve Hükümet, esaslara ilişkin görüş bildirmişlerdir (İç Tüzük 59 § 1. madde).

7. 1 Kasım 2004 tarihinde, AİHM Daire'lerinin yapısını değiştirmiştir (İç Tüzük 25 § 1. madde). Bu dava, yeni oluşturulmuş Üçüncü Daire'ye verilmiştir (İç Tüzük 52 § 1. madde).

OLAYLAR

I. DAVA OLAYLARI

8. Başvuran 1967 doğumludur ve İzmit'te ikamet etmektedir.

9. 6 Kasım 1992 tarihinde, başvuran, İzmit Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi'nde görev yapan polis memurları tarafından tutuklanmış ve TKP-ML/TİKKO (Türkiye Komünist Partisi-Marksist Leninist/Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu) adındaki yasadışı silahlı örgüte üye olma şüphesiyle gözaltına alınmıştır.

10. 11 Kasım 1992 tarihinde, başvuran, Kocaeli Ağır Ceza Mahkemesi Hakimi'nin huzuruna çıkarılmıştır. Aynı tarihte, Hakim, başvuranın tutuklu olarak yargılanmasını hükmetmiştir.

11. 10 Şubat 1993 tarihinde, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısı aynı mahkemeye, başvuran ve yedi müşterek davalıyı yasadışı silahlı bir örgüte üye olmak ve silahlı soygun gerçekleştirmekle suçlayan, bir iddianame sunmuştur. Savcı, Türk Ceza

Kanunu'nun 168 § 2 ile 497 § 2. maddelerine ve 3713 sayılı Kanun (Terörle Mücadele Kanunu)'un 5. maddesine atıfta bulunmuştur.

12. 23 Şubat 1993 tarihinde, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi, başvuranın, tutuklu yargılanma gerekçelerinin ortadan kalkmaması nedeniyle, tutuklu yargılanmasının devam etmesi kararını bildirmiştir.

13. 19 Nisan 1994 tarihinde, mahkeme bu davayı bir diğer mahkemede bekleyen başka bir davayla birleştirme kararı almıştır, zira bu diğer mahkemedeki davalıların bazıları benzer suçlardan yargılanmıştır. Alınan bu kararın üzerine, başvuranın müşterek davalılarının sayısı yirmiye çıkmıştır.

14. Başvuran, cezai işlemler sürecinde, serbest kalmak için birçok başvuruda bulunmuştur. Masum olduğunu ve tutuklu yargılanma süresinin gereğinden uzun olduğunu iddia etmiştir. İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi, bu başvuruları, 17 Mayıs 1993 ve 12 Haziran 2000 tarihleri arasında görülen kırk sekiz duruşmanın her birinde reddetmiştir. İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi, her seferinde, başvuranın tutuklu yargılanmasının devamı hükmünü verirken “suçun niteliği, delillerin durumu ve tutukluluk süresi”ne dayanmıştır.

15. 12 Haziran 2000 tarihinde, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi, başvuranı yasadışı bir örgüte üye olmak ve silahlı soygun suçunu işlemekten mahkum etmiştir. Mahkeme, başvuranı altı ay otuz iki yıl hapse mahkum etmiştir.

16. Bu mahkeme kararı, *ex officio*, temyize açıktır. Başvuran bu kararı temyiz etmiştir.

17. 15 Mayıs 2001 tarihinde, Yargıtay, dava dosyasının başvuranın Kocaeli Ağır Ceza Mahkemesi'nde verdiği ifadeyi içermediği gerekçesiyle, başvuranın mahkumiyetini kaldırmış ve davayı İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne geri göndermiştir.

18. 3 Ekim 2001 tarihinde, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi, dava kendisine gönderildikten sonraki ilk duruşmasını görmüştür. Başvuran duruşma esnasında serbest bırakılma talebini yinelemiş, mahkeme, “suçun niteliği ve delillerin durumu” gerekçesiyle talebini reddetmiştir.

19. 28 Aralık 2001 tarihinde, başvuran serbest bırakılmıştır.

20. 22 Mayıs 2004 tarihinde, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin kaldırılması üzerine, başvuranın davası İstanbul 11. Ağır Ceza Mahkemesi'ne nakledilmiştir.

21. Bu dava, İstanbul 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nde halen devam etmektedir.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK

22. İç hukuk ile ilgili tam açıklama *Demirel – Türkiye* davasında bulunabilir (no. 39324/98, §§ 47-49, 28 Ocak 2003).

HUKUK

I. AİHS’NİN 5 § 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

23. Başvuran, tutuklu yargılanma süresinin, AİHS’nin 5 § 3. maddesindeki “makul süre” şartını aştığına ilişkin şikayette bulunmuştur. Maddenin ilgili kısmı şöyledir:

“Bu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan ... kişinin makul bir süre içinde yargılanmaya veya adli kovuşturma sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminata bağlanabilir.”

A. Kabuledilebilirlik

24. AİHM, sözkonusu davada, yargılama öncesi tutuklamaya dair iki süreç olduğunu kaydeder.

25. Birinci süreç, 6 Kasım 1992 tarihinde başvuranın tutuklanmasıyla başlayıp İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi’nin kararını açıkladığı tarih olan 12 Haziran 2000’de sona ermiştir. Bu noktadan sonra Yargıtay’ın 15 Mayıs 2001 tarihli kararına kadar, başvuran, “yetkili mahkeme tarafından mahkum edilme üzerine” tutuklanmıştır ve bu durum AİHS’nin 5 § 1 (a) maddesinin kapsamı dahilindedir. Ancak, başvuru AİHM’ye 12 Şubat 2002’de sunulmuştur ve bu da şikayet konusu olan tutukluluk süresinin sona ermesinden sonra altı aydan uzun bir zamandır. Sonuç itibariyle, şikayetin bu kısmı zaman dolduktan sonra sunulmuştur ve AİHS’nin 35 §§ 1. ve 4. maddeleri uyarınca altı ay kuralına uymaması gerekçesiyle reddedilmelidir.

26. İkinci süreç, 15 Mayıs 2001 tarihinde başlayıp başvuranın serbest bırakıldığı 28 Aralık 2001 tarihinde sona ermiştir. AİHM şikayetin sözkonusu kısmının, belirlenmesi, esasların incelenmesini gerektiren, AİHS bağlamında, ciddi olgusal ve hukuki konular ortaya koyduğu kanısındadır. Dolayısıyla, AİHM, sözkonusu kısmın, AİHS’nin 35 § 3. maddesinin anlamı çerçevesinde, temelsiz olmadığı sonucuna varmıştır. Kabuledilmez olduğuna karar vermek için başka bir sebep görülmemiştir.

B. Esaslar

27. Hükümet, başvuranın tutuklu yargılanma süresinin adli yargı makamları tarafından gereksiz yere uzatılmadığını belirtmiştir. Hükümet, başvuranın yargılandığı suçun ciddi niteliği, aleyhindeki deliller ve tutukluluk süresi değerlendirildiğinde bu kararın haklı olduğu görüşündedir. Hükümet, asli bir kamu yararı gerekliliği olduğunu ve bunun da başvuranın tutukluluğunun devamını haklı çıkardığını ileri sürmüştür.

28. Başvuran, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi’nin, başvuranın delilleri yok edeceği veya kaçacağı ihtimalini göz önüne almaksızın, “suçun niteliği, delillerin durumu ve tutukluluk süresi” ne dayanarak çok sayıda serbest kalma talebini reddettiği görüşündedir.

29. AİHM, belirli bir davada, sanığın tutuklu yargılanma süresinin makul bir süreyi aşmamasını sağlamanın en başta ulusal adli yargı makamlarının yükümlülüğü olduğunu yineler. Bu amaçla, ulusal adli yargı makamları, masumiyet karinesi ilkesini dikkate alarak bireysel özgürlüğe saygı kuralından sapmayı haklı çıkaracak asli bir kamu yararı

gerekliliğinin varlığına taraf olan veya karşı çıkan bütün olayları incelemeli ve bunları serbest kalma başvurularıyla ilgili kararlarında ortaya koymalıdır. AİHM, AİHS'nin 5 § 3. maddesinin ihlal edilip edilmediğini, esas olarak, bu kararlarda gösterilen gerekçeler ve temyiz başvurularında başvuran tarafından belirtilen saptanmış gerçekler temeline dayanarak belirlemelidir (bkz. *Assenov ve Diğerleri – Bulgaristan*, 28 Ekim 1998 tarihli karar, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII, § 154).

30. Tutuklu kişinin suç işlediğine dair haklı şüphenin mevcudiyetinin devam etmesi, tutukluluğun devamının geçerliliği için bir *sine qua non* durumudur, ancak belli bir süreden sonra bu yeterli olmaz. AİHM, bu durumda, adli yargı makamları tarafından kaydedilen diğer gerekçelerin özgürlükten mahrum bırakmayı haklı çıkarmayı sürdürüp sürdürmediğini tespit etmelidir. Bu gerekçeler “ilgili” ve “yeterli” olduğu durumda, AİHM, yetkili ulusal makamların işlemlerin yürütülmesinde “özel çaba” sergileyip sergilemediğini de tespit etmelidir (bkz., diğer içtihatlar yanında, *Ilijkov – Bulgaristan*, no. 33977/96, § 77, 26 Temmuz 2001, ve *Labita – İtalya* [BD], no. 26772/95, §§ 152-153, AİHM 2000-IV).

31. Söz konusu davada, göz önüne alınacak süreç 15 Mayıs 2001 tarihinde başlamış ve 28 Aralık 2001 tarihinde sona ermiştir. Sonuç olarak, bu süreç yaklaşık yedi buçuk ay sürmüştür. Dava dosyasındaki belgelerden, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin, başvuranın tutuklu yargılanmasının devamına, “suçun niteliğine, delillerin durumuna ve tutuklama tarihine ilişkin olarak” gibi benzer basmakalıp ifadeler kullanarak hüküm verdiği ortaya çıkmaktadır.

32. Bu bağlamda, AİHM, başvurana yüklenen suçun ciddiyetini ve ilgili cezanın katılığını göz önüne almaktadır. Ancak, AİHM, kaçma tehlikesinin, yalnızca maruz kalınan cezanın katılığı temelinde değerlendirilemeyeceğini (bkz. *Muller – Fransa*, 17 Mart 1997 tarihli karar, *Reports* 1997 II, § 43), ancak, ya böyle bir tehlikenin varlığını doğrulayabilecek ya da bu tehlikeyi tutuklu yargılanmayı haklı çıkarmayacak kadar önemsiz gösterebilecek, diğer ilgili ek unsurlar açısından incelenmesi gerektiğini hatırlatır (bkz., diğer içtihatlar yanında, *Letellier – Fransa*, 26 Haziran 1991 tarihli karar, Seri A No. 207, s. 319-B, § 43). Bu bağlamda, AİHM, yerel mahkemenin başvuranın tutuklu yargılanma süresini uzatma kararlarında, bu şekilde bir gerekçeylemeden yoksun olduğunu kaydeder.

33. Son olarak, genelde, “delillerin durumu” ifadesi ciddi suç göstergelerinin varlığı ve sürekliliğine dair önemli bir unsur olsa da, söz konusu davada, başvuranın şikayetçi olduğu tutukluluk süresini, tek başına haklı çıkarmaya yetmez (bkz., yukarıda anılan, *Letellier; Tomasi – Fransa*, 27 Ağustos 1992 tarihli karar, Seri A no. 241-A; *Mansur – Türkiye*, 8 Haziran 1995 tarihli karar, Seri A no. 319-B, § 55, ve yukarıda anılan, *Demirel*, § 59).

34. Dolayısıyla, mahkemenin yürüttüğü basmakalıp muhakemeyi de değerlendiren AİHM, yedi buçuk aylık sürenin, özellikle de başvuranın önceden yaşamış olduğu sekiz buçuk yıllık tutukluluğunun ışığında, haklılığının kanıtlanmadığı görüşündedir.

35. Dolayısıyla, AİHS'nin 5 § 3. maddesi ihlal edilmiştir.

II. AİHS'NİN 6 § 1.MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

36. Başvuran, aleyhinde başlatılan cezai işlemlerin AİHS'nin 6 § 1. maddesinin “makul süre” şartını aştığına dair şikayette bulunmuştur. Maddenin ilgili kısmı aşağıda verildiği gibidir:

“Herkes, ... kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda ... davasının makul bir süre içinde, ... görülmesini isteme hakkına sahiptir.”

A. Kabuledilebilirlik

37. AİHM, sözkonusu şikayetin, belirlenmesi esasların incelenmesini gerektiren, AİHS bağlamında, ciddi olgusal ve hukuki konular ortaya koyduğu kanısındadır. Dolayısıyla, AİHM, başvurunun bu kısmının, AİHS'nin 35 § 3. maddesinin anlamı çerçevesinde, temelsiz olmadığı sonucuna varmıştır. Kabuledilmez olduğuna karar vermek için başka bir sebep görülmemiştir.

B. Esaslar

38. Başvurana yüklenen suçları ve yirmi sanığı içeren geniş çaplı bir duruşma düzenleme gerekliliğini değerlendiren Hükümet, davanın karmaşık olduğunu belirtmiştir. Hükümet, bu unsurların işlemlerin süresini açıkladığını ve adli yargı makamlarına hiçbir ihmal ve geciktirme suçunun yüklenemeyeceğini ileri sürmüştür.

39. Başvuran iddiasını savunmuştur.

40. AİHM, başvuran aleyhindeki cezai işlemlerin, tutuklanmasıyla birlikte 6 Kasım 1992 tarihinde başladığını ve ilk derece mahkemesinde devam etmekte olduğunu gözlemler. Dolayısıyla, işlemler, on iki yıldan uzun sürmüştür.

41. AİHM, sözkonusu başvurudaki konularla benzer konular ortaya koyan davalarda sık olarak AİHS'nin 6 § 1. maddesinin ihlalini tespit ettiğini yineler (bkz., örneğin, *Pelissier ve Sassi – Fransa* [BD], no. 25444/94, § 67, AİHM 1999-II, ve *Dereci – Türkiye*, no. 77845/01, 24 Mayıs 2005).

42. AİHM, kendisine iletilen bütün belgeleri incelemiş ve Hükümet'in sözkonusu davada AİHM'yi farklı bir sonuca varmaya ikna edebilecek hiçbir delil veya argüman ortaya koymadığı kanısına varmıştır. Bu konuda içtihadını göz önüne alan AİHM, sözkonusu davada, işlemlerin süresinin gereğinden uzun olduğunu ve “makul süre” şartına uymadığını değerlendirir. Buna göre, AİHS'nin 6 § 1. maddesi ihlal edilmiştir.

III. AİHS'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

43. AİHS'nin 41. maddesi şöyledir:

“ Mahkeme işbu Sözleşme ve protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Taraf'ın iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören tarafın hakkaniyete uygun bir surette tatminine hükmeder.”

A. Tazminat

44. Başvuran, 34.000.000.000 Türk Lirası (TL) maddi, 15.000.000.000 TL manevi tazminat talep etmiştir.

45. Hükümet, bu talebe itiraz etmiştir.

46. AİHM, maddi tazminat talebi ve AİHS ihlallerini oluşturan konular arasında bir sebep sonuç ilişkisi olmadığını kaydeder. Ancak, AİHM, başvuranın manevi zarar, örneğin sıkıntı, yaşamış olduğu kanısındadır. AİHM, eşitlik temelinde verdiği hüküm sonucunda, başvurana 9.000 Euro (Euro) ödenmesine karar vermiştir.

B. Mahkeme Masrafları

47. Başvuran, temsil edilmesiyle ilgili olan mahkeme masraflarına yönelik, iletişim ve çeviri masrafları için 4.000.000.000 TL ve dava masrafları için 6.000.000.000 TL talep etmiştir. Başvuran, bu son belirtilen meblağın, AİHM'deki işlemlere ilişkin kırk saatlik çalışma ile birlikte avukatının ziyaret ve yolculuk masraflarını içerdiğini belirtmiştir. Başvuran, temsilcisinin, AİHM'ye yapılan başvurularda, İstanbul Barosu'nun tavsiye ettiği tarifeyi uyguladığını ileri sürmüştür.

48. Hükümet bu iddialara karşı çıkmıştır.

49. Sahip olduğu belgelerin temelinde ve eşitlik temelinde verdiği hüküm sonucunda, AİHM, başvurana mahkeme masrafları olarak 3.200 Euro ödenmesine karar vermiştir.

C. Gecikme Faizi

50. AİHM, gecikme faizi olarak, Avrupa Merkez Bankası'nın kısa vadeli kredilere uyguladığı faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın uygun olduğuna karar vermiştir.

BU SEBEPLERLE AİHM, OYBİRLİĞİ İLE

1. Başvurunun, tutuklu yargılanmanın ikinci sürecine ve işlemlerin süresine ilişkin olan kısmının kabuledilebilir ve başvurunun tutuklu yargılanmanın birinci sürecine ilişkin kısmının kabuledilmez olduğuna;

2. AİHS'nin 5 § 3. maddesinin ihlal edildiğine;

3. AİHS'nin 6 § 1. maddesinin ihlal edildiğine;

4. a) Sorumlu Devlet'in, kararın AİHS'nin 44 § 2. maddesi uyarınca kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde, aşağıdaki meblağları ödeme günündeki kur üzerinden Türk lirasına dönüştürerek ödemesine;

(i) 9.000 Euro (dokuz bin Euro) manevi tazminat

(ii) mahkeme masrafları için 3.200 Euro (üç bin iki yüz Euro)

(iii) yukarıdaki meblağların her türlü vergi masrafını

b) yukarıda belirtilen üç aylık sürenin aşılmasından ödeme gününe kadar geçen süre için Avrupa Merkez Bankası'nın uyguladığı marjinal faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın gecikme faizi olarak uygulanmasına;

5. Başvuranın adil tazmin taleplerinin kalanının reddine *karar vermiştir*.

İngilizce olarak hazırlanmış ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77 §§ 2. ve 3. maddeleri uyarınca 22 Eylül 2005 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.

Vincent BERGER
Sekreter

John HEDIGAN
Başkan